

УДК 342.8:321.7

[https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-8\(13\)-522-536](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-8(13)-522-536)

Ювсечко Ярослав Володимирович кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри міжнародної комунікації та політології, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0003-4831-8096>

Коваль Наталія Вікторівна кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук, Міжрегіональна Академія управління персоналом, Київ, <https://orcid.org/0009-0000-7503-9362>

Гламазда Петро Володимирович кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права та порівняльного права, Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк, <https://orcid.org/0000-0003-1133-9205>

ПАРТИСИПАТИВНА ДЕМОКРАТІЯ: ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВИХ ПІДХОДІВ ДО ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ

Анотація. Вивчення еволюції правових підходів до громадської участі дозволяє дослідити розвиток концепції партисипативної демократії у часі, що сприяє глибшому розумінню сучасного етапу розвитку й оцінці потенційних можливостей для подальших змін, зокрема з використанням інноваційних технологій, що надають розширені можливості участі. Метою статті є дослідження еволюції правових підходів до громадської участі в рамках концепції партисипативної демократії. У статті використано історико правовий і порівняльно правовий методи, діахронічний аналіз, формально догматичний та системно структурний методи, контент аналіз і доктринальний аналіз, методи індукції, дедукції та узагальнення. У результаті проведеного дослідження було встановлено, що витoki партисипативної демократії сягають корінням ще у часи античної епохи, набуваючи особливого розвитку в часи Просвітництва та продовжуючи еволюціонувати в теперішній час. Перші форми партисипативної демократії в Україні з'являються в часи Скіфії і розвиваються протягом усієї історії держави за виключенням окремих періодів занепаду, зокрема, в радянські часи. Зі здобуттям Україною незалежності починається нова хвиля розвитку партисипативної демократії від представницької демократії через проміжну ланку (пряму демократію) до сучасного стану, якому притаманне активне використання цифрових технологій та інтенсифікація електронної участі громадян у процесах державного управління. Поряд із цим, залишаються невирішені питання та проблеми, як-от недоскона-

лості в законодавстві, існування цифрового розриву, недостатня правова культура. Зокрема, у статті акцентовано увагу на проблемних аспектах нового Закону України «Про публічні консультації» № 3841-IX, ухваленого у 2024 році. Попри важливе значення закону з точки зору закріплення ключових принципів публічних консультацій, він має суттєвий недолік, оскільки встановлює обов'язок проведення публічних консультацій усіма суб'єктами владних повноважень, окрім народних депутатів України. Поміж тим, понад 80% законів України ухвалюються саме з-поміж проєктів, поданих депутатами. Отримані результати можуть бути корисними для покращення політики у сфері забезпечення громадської участі, адже фокусують увагу на важливості такої участі, ключових інструментах і проблемних моментах.

Ключові слова: партисипативна демократія, громадська участь, громадські консультації, електронне урядування, електронна участь

Yuvsechko Yaroslav PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of International Communication and Political Science, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, <https://orcid.org/0000-0003-4831-8096>

Koval Nataliia Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor at the Department of International Relations, Educational and Research Institute of Psychology and Social Sciences, Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv, <https://orcid.org/0009-0000-7503-9362>

Hlamazda Petro Candidate in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and History of State and Law and Comparative Law, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, <https://orcid.org/0000-0003-1133-9205>

PARTICIPATORY DEMOCRACY: THE EVOLUTION OF LEGAL APPROACHES TO PUBLIC PARTICIPATION

Abstract. The study of the evolution of legal approaches to public participation allows us to investigate the development of the concept of participatory democracy over time, which contributes to a deeper understanding of the current stage of development and to assess the potential for further changes, in particular, using innovative technologies that provide expanded opportunities for participation. The aim of the article was to analyze the evolution of legal approaches to public participation within the framework of the concept of participatory democracy. The work used historical-legal and comparative legal methods, diachronic analysis, formally dogmatic and system-structural methods, content analysis and doctrinal analysis, methods of induction, deduction, generalization. As a result of the research,

it was established that the origins of participatory democracy date back to the ancient era, gaining special development during the Enlightenment and continuing to evolve in the present. The first forms of participatory democracy in Ukraine appeared in the times of Scythia and developed throughout the history of the state, with the exception of certain periods of decline, in particular, in Soviet times. With the gaining of independence by Ukraine, a new wave of development of participatory democracy began - from representative democracy through an intermediate link - direct democracy - to the modern state, which is characterized by the active use of digital technologies and the intensification of electronic participation of citizens in the processes of public administration. Along with this, unresolved issues and problems remain, such as imperfections in legislation, the existence of a digital divide, and insufficient legal culture. In particular, the work focuses on the problematic aspects of the new Law of Ukraine "On Public Consultations" No. 3841-IX, adopted in 2024. Despite the importance of the law in terms of consolidating the key principles of public consultations, it has a significant drawback - it establishes the obligation to conduct public consultations by all subjects of power, except for people's deputies of Ukraine. Meanwhile, more than 80% of laws in Ukraine are adopted from among the projects submitted by deputies. The results obtained can be useful for improving policies in the field of ensuring public participation, as they focus attention on the importance of such participation, key tools and problematic issues.

Keywords: participatory democracy, public participation, public consultations, e-government, e-participation

Постановка проблеми. Сучасні демократичні системи знаходяться під значним впливом глобалізації, технологічного розвитку, зростання вимог громадян до прозорості влади. Тому перехід від класичної (представницької) демократії, де рішення приймають виборні органи, до партисипативної моделі, за якої громадяни безпосередньо залучаються до процесів прийняття рішень, є закономірним та обґрунтованим. Ключовими принципами партисипативної демократії є залучення якомога ширшого кола учасників або інклюзивність, а також підзвітність і прозорість влади, що забезпечує кращий контроль над її рішеннями з боку громадськості.

Дослідження еволюції правових підходів до громадської участі дозволяє глибше зрозуміти, як вони змінювалися протягом часу та наскільки ефективними є на сьогодні, а також оцінити рівень демократизації суспільства і потенційні можливості впровадження нових форм участі, зокрема з використанням інноваційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку партисипативної демократії є актуальною проблемою для дослідження серед українських науковців. Так, О. Роговенко визначає це явище як «вищу демократію», коли громадяни беруть участь у процесі прийняття управлінських рішень, зокрема і на місцевому рівні [1]. У статті Л. О. Нікітенко розкрито декілька

підходів до розуміння партисипативної демократії: атрибутивний, діяльнісний і функціональний, а також акцентовано на перевагах та проблемах реалізації [2]. Дослідниця також наголошує, що в умовах інформаційного суспільства партисипативна демократія набуває нових рис і підноситься на більш вищій щабель, адже розвиток Інтернету та цифрових технологій забезпечує ефективне практичне втілення ідеалів і цінностей цієї форми демократії фактично без обмежень [3]. На відміну від попередньої дослідниці, І. Шумляєва та О. Лисиця вважають, що партисипативна демократія має місце тоді, коли громадяни можуть впливати на розробку місцевої політики поряд із використанням представницької демократії, яка передбачає покладання на обраних представників обов'язку приймати рішення від імені громадян, але це вказує на існування певних обмежень партисипативної демократії [4]. Аналіз впливу української політичної культури на розвиток партисипативної демократії провела О. Л. Харитонюк. Попри цілеспрямоване нищення національних ознак українців, важливою ознакою української ментальності залишився громадоцентризм, що охарактеризовано дослідницею як схильність до самоорганізації, яка відрізняє український народ від авторитарних суспільств. Україна не має буквально слідувати прикладам інших країн щодо розвитку партисипативної демократії з огляду на її культурні особливості, проте може використовувати досвід цих держав для формування власної моделі [5].

Проблеми партисипативної демократії набули широкого розвитку і в наукових розвідках закордонних вчених. Оцінку впливу електронного урядування на партисипаторну демократію зробили С. Есселімані та ін., виявивши, що електронне урядування позитивно впливає на партисипаторну демократію прямо й опосередковано в результаті посилення контролю над корупцією, прозорості та підзвітності [6]. У статті Г. Асімакопулос та ін. розкрито вплив інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ) на демократичні процеси та участь громадян, що стало можливим завдяки таким інструментам, як соціальні мережі, системи електронного голосування, ініціативи електронного урядування та платформи електронної участі. Вчені дійшли висновку, що інструменти ІКТ мають великий потенціал для розвитку громадянської участі та належного управління через прозорість. Водночас, зберігаються проблеми з етичними та соціальними наслідками технологій спостереження, проблемами безпеки щодо систем цифрового голосування і розширенням цифрового розриву, який непропорційно впливає на маргіналізовані групи населення. Окрім того, поточна регуляторна база, що стосується питань конфіденційності та дезінформації, є відносно слабкою, а також бракує розуміння довгострокового впливу ІКТ на демократичне управління [7]. Серед інших слід також виокремити дослідження Г. Гург, у фокусі якого опинилися практичні проблеми забезпечення належного рівня громадської участі на прикладі Франції. Всупереч риториці, що пропагує партисипативну модернізацію адміністрації, аналіз щоденної роботи

державних службовців, відповідальних за участь, дозволяє зрозуміти динаміку бюрократизації участі громадян. Іншими словами, не порушуючи фактично адміністративних процедур, спеціалізовані державні службовці винаходять нові процедури, по суті призначені для підтримки встановлених домовленостей, навіть коли вони мають незначний вплив або взагалі не впливають на реальні рішення та дії влади [8].

Досвід участі громадськості на прикладі такої авторитарної країни, як Китай, було проаналізовано у статті З. Чу та ін. Вчені показали, що в контексті «екологічної демократії» механізми партисипації можуть бути запроваджені для досягнення екологічних цілей в умовах належного інституційного контролю [9]. Торкаючись теми зміни клімату, що є надзвичайно актуальною в умовах загострення екологічних проблем, С. Аkerбум та Р. К. Крейг визначають участь громадськості як центральний аспект прийняття рішень щодо довкілля, включаючи різні рішення урядів щодо боротьби зі зміною клімату [10]. У свою чергу, Е. Д. Гастрі та ін. наголошують, що успішність партисипативної демократії суттєво залежить від рівня обізнаності громадськості про важливість політичної участі та демократичної культури участі [11].

Проведений огляд наукових публікацій свідчить про суперечливість існуючих поглядів на сутність та роль партисипативної демократії у сучасних політичних процесах. Це актуалізує дослідження витоків і розвитку партисипативної демократії як глобально, так і в українському контексті, що дозволить пізнати процес її становлення, глибоко зрозуміти сучасні виклики та виявити потенційні напрями подальшого розвитку.

Метою статті є проведення аналізу еволюції правових підходів до громадської участі в рамках концепції партисипативної демократії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У найбільш загальному розумінні еволюцію правових підходів до громадської участі можна описати як перехід від представницької демократії до партисипативної через перехідну ланку – пряму демократію, що передбачає громадську участь шляхом проведення референдумів і подання петицій. Натомість, партисипативна демократія передбачає використання власного набору інструментів, серед яких законодавче закріплення в Україні отримали:

- загальні збори (конференція) жителів – є формою участі жителів у вирішенні питань місцевого значення;
- місцеві ініціативи – передбачають право ініціювати розгляд радою будь-якого питання, віднесеного до повноважень органів місцевого самоврядування;
- громадські слухання – передбачають право проведення зустрічей із депутатами сільської, селищної, міської ради та посадовими особами місцевого самоврядування для заслуховування цих осіб, порушення питань і внесення пропозицій щодо вирішення питань місцевого значення;
- планування та розподіл коштів місцевого бюджету – жителі мають право брати участь у цьому процесі шляхом внесення відповідних пропозицій;

• публічні консультації – передбачають право жителів на участь у публічних консультаціях, організованих органами місцевого самоврядування, внесення пропозицій щодо вирішення місцевих проблем тощо [12].

У дисертації Б. С. Михальчука узагальнено етапи розвитку теорії партисипативної (учасницької) демократії, які, на погляд науковця, своїм корінням сягають ще у стародавні цивілізації (рис. 1).

Етап I. Витоки партисипативної демократії

- Афіни, Рим – безпосередня участь громадян у процесах прийняття рішень.

Етап II. Формування основоположних теорій сучасної партисипативної демократії (XVIII століття)

- Жан-Жак Руссо наголошував на доцільності індивідуальній участі громадян у прийнятті політичних рішень.
- Джон Стюарт Мілль розглядав партисипативну демократію як інструмент розвитку відповідальних і проактивних громадян, які можуть брати участь у формуванні політичних рішень.

Етап III. Розвиток партисипативної демократії (кінець XX - початок XXI сторіччя)

- Інституційні реформи та впровадження різних форм громадської участі, усвідомлення важливості залучення громадян до процесів прийняття політичних рішень.

Бенджамін Барбер – розглядав партисипативну демократію як ключовий елемент для посилення представницької демократії.

Керол Пейтман – відзначила важливість громадської участі для персонального розвитку громадян і для сталості та легітимності демократичної системи.

Етап IV. Сучасний етап розвитку.

Продовження розвитку, пошук нових шляхів та підходів до громадської участі в управлінні. Особливої уваги набувають ІКТ та інноваційні методи для залучення широкої громадськості.

Рис. 1. Історичні етапи розвитку теорії партисипативної демократії

Джерело: узагальнено авторами за [13].

Отже, витоки партисипативної демократії сягають корінням ще у часи античної епохи, набувши розвитку в епоху Просвітництва завдяки ідеям Руссо та Мілля, та продовжуючи формуватися у XX-XXI столітті.

О. І. Бутков детально описує розвиток партисипативної демократії безпосередньо в Україні через таку її форму, як громадські обговорення (рис. 2).

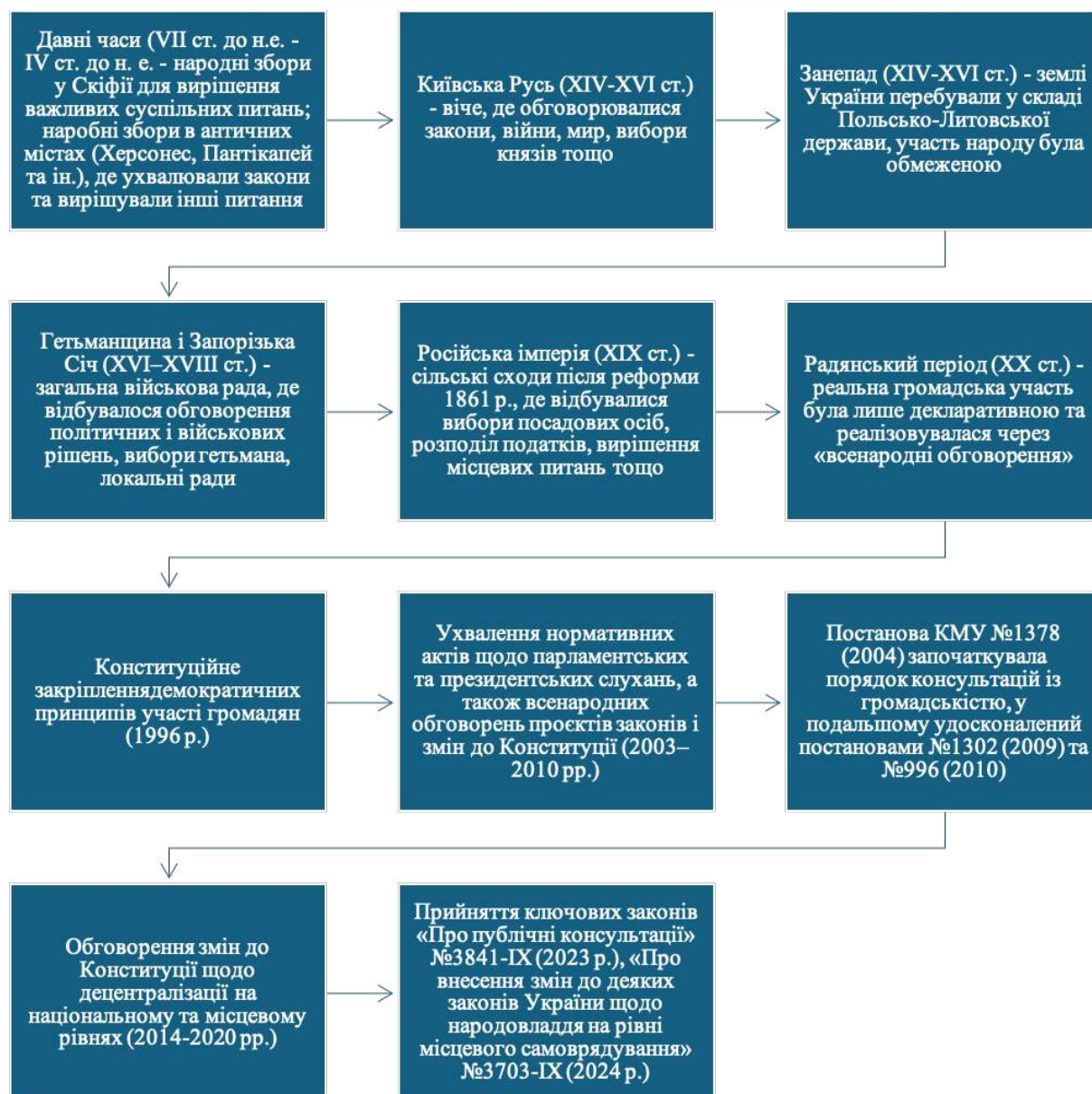

Рис. 2. Генезис громадських обговорень як форми партисипативної демократії в Україні

Джерело: узагальнено авторами за [14].

Таким чином, громадські обговорення як ключова форма партисипативної демократії не є новим явищем і для України. Його розвиток розпочався у стародавні часи і відбувався протягом усієї історії держави за винятком окремих періодів занепаду. Останній із таких періодів припав на часи Радянського Союзу. Радянська модель управління негативно вплинула на розвиток ідей партисипативної демократії. У ці часи реальна громадська участь була декларативною та реалізовувалася через «всенародні обговорення», у результаті яких влада лише легітимізувала власні рішення. Як відзначив О. І. Бутков, у радянські часи, незважаючи на прогресивний характер ідеї громадських обговорень, вони проводилися не скільки з метою

дізнатися громадську думку, скільки підготувати її. Результати таких «обговорень» мали заздалегідь передбачуваний характер – вони мали бути безпечними для комуністичного режиму, що досягалося через інформаційно-ідеологічний вплив [14]. Це наклало відбиток на подальший розвиток партисипативної демократії у пострадянських країнах, так, в Україні вже після здобуття незалежності тривалий час зберігалися елементи адміністративно-командного підходу до управління.

Після здобуття незалежності право громадян брати участь в управлінні державними справами було закріплене ст. 38 Конституції України: «Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [15]. Це відповідає міжнародним нормам, зокрема, закріпленим ст. 25 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права»: «Кожний громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації, згаданої у статті 2, і без необґрунтованих обмежень право і можливість: а) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників; б) голосувати та бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців; с) допускатися у своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби» [16]. Як зауважує А. Правдюк, в основу зазначених прав покладено підхід визнання окремого виду демократії – демократії участі або партисипативної демократії [17].

Важливою віхою у законодавчому регулюванні партисипативної демократії стало ухвалення Закону України «Про публічні консультації» № 3841-IX [18], який визначає порядок організації залучення громадян до формування та реалізації державної політики. Однак, попри закріплення основних принципів проведення публічних консультацій – участі та відкритості, прозорості, доступності, підзвітності, дієвості, пропорційності – що на думку В. О. Григорук забезпечує громадянам «реальні механізми для впливу на процес ухвалення рішень» та «відкритий і підзвітний діалог» з органами влади [19], документ має істотний недолік. Закон встановлює обов'язок проведення публічних консультацій усіма суб'єктами владних повноважень, окрім народних депутатів України. Враховуючи, що велика кількість (понад 80%) законів України ухвалена із законопроектів (часто недосконалих та не враховуючих очевидні негативні ефекти), поданих саме депутатами [20], даний недолік є критичним і суперечить основній меті партисипативної демократії – надання громадянам реальних механізмів впливу на державне управління.

Ще одним важливим у контексті впливу на розвиток партисипативної демократії є Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування» № 3703-IX [21]. Даний документ забезпечує права громадян на безпосередню участь у місцевому

самоврядуванні, доступ до повної і своєчасної інформації про діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Серед основних змін у документі містяться: обов'язкове затвердження статутів громад, які, окрім іншого, регулюють форми громадської участі; забезпечення рівних можливостей для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), у тому числі участь у місцевих ініціативах; механізми участі молоді; посилення ролі громадських слухань і загальних зборів; закріплення механізмів громадського оцінювання діяльності місцевих органів влади [22].

Ключовими особливостями сучасного періоду розвитку партисипативної демократії в Україні є введення воєнного стану з 2022 року, що передбачає обмеження окремих конституційних прав громадян, а також активний розвиток цифровізації та онлайн-інструментів громадської участі (електронні консультації і портали, зокрема, електронний урядовий сервіс «Дія»). У цьому контексті варто звернутися до наукової розвідки А. Правдюка, який описує сучасний етап розвитку партисипативної демократії через призму краудсорсингу як її ключового інструменту. Краудсорсинг передбачає залучення великої кількості людей для вирішення певної проблеми. Як відзначає вчений, це явище не є новим, однак віно набуває нового значення в умовах розвитку цифрових технологій, зокрема, Інтернету [17]. Це підводить до розгляду ще однієї сучасної концепції – е-демократії, яка є однією з основних сучасних форм реалізації партисипативної демократії із використанням цифрових технологій. Партисипативна демократія, е-демократія та краудсорсинг співвідносяться між собою як концепція, ключова форма та інструмент.

Відомим прикладом використання краудсорсингу в державотворчих процесах є створення нової версії конституції Ісландії у 2008 році. Випадковим способом було обрано 25 дорослих осіб серед громадян країни, які підготували потенційні статті для нової конституції. Після цього ці статті публікувалися в соціальних мережах та активно обговорювалися. У 2011 році проєкт нової конституції був поданий на розгляд до парламенту, а згодом був проведений референдум. Ця подія дозволила по-новому поглянути на стандарти прозорості в державному управлінні та довела, що краудсорсинг може бути ефективним інструментом державотворчості та дійсної демократії. Насьогодні одним із найбільш поширених способів краудсорсингу стали електронні петиції, які використовуються у понад 70 країнах світу [17], у тому числі і в Україні з 2015 р. [23].

Станом на 2024 рік, Україна посіла 30 місце в світі за E-Government Development Index – це складений показник трьох важливих вимірів електронного урядування, а саме надання онлайн-послуг, телекомунікаційний зв'язок і людський потенціал [24]. Також, Україна піднялася на перше місце за показником E-Participation, який вимірює, наскільки громадяни готові долучатися до державних процесів через онлайн-платформи. Динаміку показників за 2003–2024 рр. та зміни оцінок за окремими вимірами ефективності електронного урядування подано на рисунку 3 та рисунку 4.

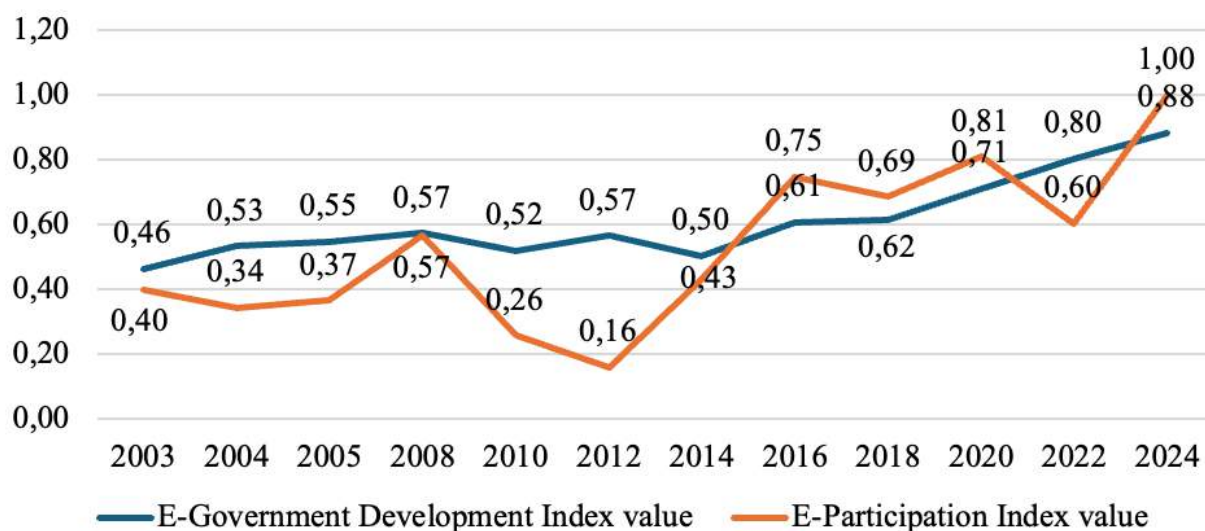

Рис. 3. Динаміка E-Government Development Index value та E-Participation Index value для України за 2003–2024 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [25].

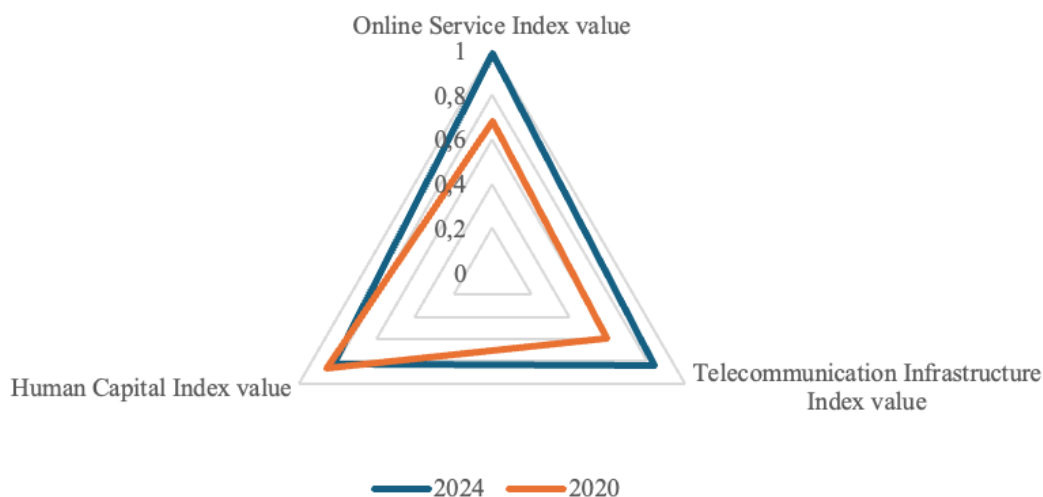

Рис. 4. Зміна оцінок за окремими вимірами ефективності електронного урядування для України у 2024 р. порівняно з 2020 р.

Джерело: побудовано авторами за даними [25].

Ще одним показовим індикатором ефективності електронного урядування є кількість користувачів державного порталу «Дія», яка перевищує 20,9 млн користувачів, для яких доступні 21 документ та понад 30 сервісів [26]. Однак, попри ефективність розвитку електронного урядування та активну електронну участь громадян, що безпосередньо впливає на розвиток партисипативної демократії, існує і низка проблем. Серед них можна виокремити часткову формалізованість, що полягає у відсутності чітких нормативних приписів стосовно реалізації окремих інструментів партисипативної демократії; ризики, пов'язані з можливими некомпетентними рішеннями та відсутністю

відповідальності конкретних осіб за результати; складність реалізації, зокрема, з технічної точки зору [2]; надмірне покладання на технології і цифрова нерівність. Подальший розвиток партисипативної демократії має передбачати:

- зміцнення й удосконалення нормативної бази у відповідній сфері;
- підвищення цифрової грамотності та правової культури населення;
- скорочення цифрового розриву;
- можливість альтернативного доступу до інструментів партисипативної демократії, окрім використання технологій.

Висновки. Дослідження еволюції правових підходів до громадської участі в контексті розвитку партисипативної демократії дозволило відслідкувати, як змінювалися ці підходи з часом, наскільки ефективними є на сьогодні та які мають перспективи розвитку. Загальний аналіз розвитку партисипативної демократії показав, що її витoki сягають корінням ще у часи античної епохи, набувають розвитку в епоху Просвітництва завдяки ідеям Руссо та Мілля і продовжують формуватися у XX-XXI столітті. Для України громадські обговорення як ключова форма партисипативної демократії також не є новим явищем. Вони почали розвиватися ще в часи Скіфії і продовжували свій розвиток протягом усієї історії держави за винятком окремих періодів занепаду, останній з яких припав на часи Радянського Союзу. Радянська модель управління негативно вплинула на розвиток ідей партисипативної демократії, адже громадська участь у ті часи була декларативною та реалізовувалася через «всенародні обговорення», реальною метою яких була легітимізація рішень влади. Після здобуття незалежності право громадян брати участь в управлінні державними справами було закріплене в основному законі, низці інших законодавчих актів, зокрема, новому Законі України «Про публічні консультації» № 3841-IX, ухваленому у 2024 році. Однак, попри важливе значення закону з точки зору закріплення ключових принципів публічних консультацій, він має суттєвий недолік – встановлює обов'язок проведення публічних консультацій усіма суб'єктами владних повноважень, окрім народних депутатів України. Поміж тим, понад 80% законів України ухвалюються саме з-поміж проєктів, поданих депутатами. Також, у статті було встановлено, що ключовими особливостями розвитку партисипативної демократії стали умови воєнного стану, які передбачають обмеження окремих конституційних прав громадян, а також швидкий технологічний розвиток і впровадження цифрових інструментів для громадської участі. Україна посідає перше місце у світі за показником E-Participation та 30 місце – за E-Government Development Index rank, проте залишаються проблеми цифрового розриву, підвищення цифрової грамотності та правової культури населення, удосконалення законодавчої бази. Подальші напрями досліджень варто зосередити на розробці пропозицій з удосконалення існуючої законодавчої бази щодо забезпечення громадянської участі.

Література:

1. Роговенко О. До питання формування партисипативної демократії в Україні. *Приватне та публічне право*. 2022. № 4. С. 22–26. DOI: <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2022.4.4> (дата звернення: 19.07.2025).
2. Нікітенко Л. О. Сутнісні характеристики партисипативної демократії як соціально-правового феномену. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. № 3. С. 14–18. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.3> (дата звернення: 19.07.2025).
3. Нікітенко Л. О. Теоретико-правові засади партисипативної демократії: сучасний концепт : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Вінниця, 2025. 483 с. URL: <https://abstracts.donpu.edu.ua/article/view/17691> (дата звернення: 19.07.2025).
4. Шумляєва І., Лисиця О. Теоретичні підходи до партисипативної демократії на місцевому рівні. *Аспекти публічного управління*. 2024. Т. 12, № 2. С. 57–66. DOI: <https://doi.org/10.15421/152425> (дата звернення: 19.07.2025).
5. Харитонюк О. Л. Вплив децентралізації влади на розвиток партисипативної демократії в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії : 052 – політологія. Луцьк, 2024. 268 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24566> (дата звернення: 19.07.2025).
6. Esselimani S., Sagsan M., Kiralp S. E-Government Effect on Participatory Democracy in the Maghreb: Indirect Effect and Government-Led Participation. *Discrete Dynamics in Nature and Society*. 2021. Vol. 2021, No. 1. Article 6642998. DOI: <https://doi.org/10.1155/2021/6642998> (дата звернення: 19.07.2025).
7. Impact of information and communication technologies on democratic processes and citizen participation / G. Asimakopoulou et al. *Societies*. 2025. Vol. 15, No. 2. Article 40. DOI: <https://doi.org/10.3390/soc15020040> (дата звернення: 19.07.2025).
8. Gourgues G., Mazeaud A., Nonjon M. From the participatory turn of administrations to the bureaucratisation of participatory democracy: study based on the French case. *International Review of Administrative Sciences*. 2022. Vol. 88, No. 4. P. 1141–1158. DOI: <https://doi.org/10.1177/00208523211003122> (дата звернення: 19.07.2025).
9. Chu Z., Bian C., Yang J. How can public participation improve environmental governance in China? A policy simulation approach with multi-player evolutionary game. *Environmental Impact Assessment Review*. 2022. Vol. 95. Article 106782. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2022.106782> (дата звернення: 19.07.2025).
10. Akerboom S., Craig R. K. How law structures public participation in environmental decision making: A comparative law approach. *Environmental Policy and Governance*. 2022. Vol. 32, No. 3. P. 232–246. DOI: <https://doi.org/10.1002/eet.1986> (дата звернення: 19.07.2025).
11. Hastri E. D., Rachman A. M. I., Romadhan S. Strengthening cultural collaboration for sustainable participatory democracy: a socio-legal review in development. *Syiah Kuala Law Journal*. 2025. Vol. 9, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.24815/sklj.v9i1.42526> (дата звернення: 19.07.2025).
12. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 3 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 19.07.2025).
13. Михальчук Б. С. Учасницька демократія в умовах децентралізації влади в Україні: теоретико-правовий вимір : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії : спеціальність 081 – право. Острог, 2024. 232 с. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/9383> (дата звернення: 19.07.2025).
14. Бутков О. І. Конституційно-правові засади проведення громадських обговорень в Україні : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії : спеціальність 081 – право. Кропивницький, 2023. 249 с. URL: <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/12/dysertacziya-butkov-oleg-1.pdf> (дата звернення: 19.07.2025).

15. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 19.07.2025).

16. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 19.07.2025).

17. Правдюк А. Електронна демократія (краудсоринг) як елемент сучасних прав громадян. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 3. С. 85–97. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3\(5\)-85-97](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3(5)-85-97) (дата звернення: 19.07.2025).

18. Про публічні консультації : Закон України від 20.06.2024 № 3841-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text> (дата звернення: 19.07.2025).

19. Григорук В. О. Партисипативна демократія в Україні: виклики та перспективи в умовах війни. *Актуальні проблеми публічного управління та права* : зб. наук. праць. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2025. С. 37–43. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/16790> (дата звернення: 19.07.2025).

20. Плюси й мінуси ухваленого Закону «Про публічні консультації». UPLAN. URL: <https://uplan.org.ua/news/plyusy-j-minusy-uhvalenogo-zakonu-pro-publichni-konsultacziyi/> (дата звернення: 19.07.2025).

21. Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування : Закон України від 09.05.2024 № 3703-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3703-20#Text> (дата звернення: 19.07.2025).

22. Народовладдя у громадах: ключові аспекти нового законодавства. *Hromady.org*. URL: <https://hromady.org/narodovladdya-u-gromadax-klyuchovi-aspekti-novogo-zakonodavstva/> (дата звернення: 19.07.2025).

23. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text> (дата звернення: 19.07.2025).

24. UN E-Government Development Index (EGDI) [Data set]. United Nations Department of Economic and Social Affairs. URL: https://data360.worldbank.org/en/dataset/UN_EGDI (дата звернення: 19.07.2025).

25. Ukraine – Country information. UN E-Government Knowledgebase. United Nations. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine> (дата звернення: 19.07.2025).

26. Артемчук О. Україна — п'ята країна у світі за рівнем розвитку цифрових державних послуг. *Економічна правда*. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/09/20/719589/> (дата звернення: 19.07.2025).

References:

1. Rohovenko, O. (2022). Do pytannia formuvannia partysypatyvnoi demokratii v Ukraini [On forming participatory democracy in Ukraine]. *Pryvatne ta publichne pravo – Private and public law*, 4, 22–26. Retrieved from <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2022.4.4> [in Ukrainian].

2. Nikitenko, L. O. (2022). Sutnisni kharakterystyky partysypatyvnoi demokratii yak sotsialno-pravovoho fenomenu [Essential characteristics of participatory democracy as a socio-legal phenomenon]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava – Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 3, 14–18. Retrieved from <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.3> [in Ukrainian].

3. Nikitenko, L. O. (2025). Teoretyko-pravovi zasady partysypatyvnoi demokratii: suchasnyi kontsept [Theoretical and legal foundations of participatory democracy: a modern concept] (Doctoral dissertation). Retrieved from <https://abstracts.donnu.edu.ua/article/view/17691> [in Ukrainian].

4. Shumliaieva, I., & Lysytsia, O. (2024). Teoretychni pidkhody do partysypatyvnoi demokratii na mistsevomu rivni [Theoretical approaches to participatory democracy at the local level]. *Aspekty publichnoho upravlinnia – Aspects of public administration*, 12(2), 57–66. Retrieved from <https://doi.org/10.15421/152425> [in Ukrainian].

5. Kharytoniuk, O. L. (2024). Vplyv detsentralizatsii vlady na rozvytok partysypatyvnoi demokratii v Ukraini [The impact of decentralization of power on the development of participatory democracy in Ukraine] (PhD dissertation). Retrieved from <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24566> [in Ukrainian].
6. Esselimani, S., Sagsan, M., & Kiralp, S. (2021). E-Government effect on participatory democracy in the Maghreb: Indirect effect and government-led participation. *Discrete Dynamics in Nature and Society*, 2021(1), Article 6642998. Retrieved from <https://doi.org/10.1155/2021/6642998>
7. Asimakopoulos, G., Antonopoulou, H., Giotopoulos, K., & Halkiopoulos, C. (2025). Impact of information and communication technologies on democratic processes and citizen participation. *Societies*, 15(2), Article 40. Retrieved from <https://doi.org/10.3390/soc15020040>
8. Gourgues, G., Mazeaud, A., & Nonjon, M. (2022). From the participatory turn of administrations to the bureaucratisation of participatory democracy: Study based on the French case. *International Review of Administrative Sciences*, 88(4), 1141–1158. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/00208523211003122>
9. Chu, Z., Bian, C., & Yang, J. (2022). How can public participation improve environmental governance in China? A policy simulation approach with multi-player evolutionary game. *Environmental Impact Assessment Review*, 95, Article 106782. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2022.106782>
10. Akerboom, S., & Craig, R. K. (2022). How law structures public participation in environmental decision making: A comparative law approach. *Environmental Policy and Governance*, 32(3), 232–246. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/eet.1986>
11. Hastri, E. D., Rachman, A. M. I., & Romadhan, S. (2025). Strengthening cultural collaboration for sustainable participatory democracy: A socio-legal review in development. *Syiah Kuala Law Journal*, 9(1). Retrieved from <https://doi.org/10.24815/sklj.v9i1.42526>
12. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 № 280/97-VR [On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine dated 21.05.1997 No. 280/97-VR: as of July 3, 2025]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-bp#Text> [in Ukrainian].
13. Mykhalchuk, B. S. (2024). Uchasnytska demokratiia v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini: teoretyko-pravovyi vymir [Participatory democracy in the context of decentralization of power in Ukraine: theoretical and legal dimension: dissertation for the degree of Doctor of Philosophy: specialty 081 – law] (PhD dissertation). *Natsionalnyi universytet "Ostrozka akademiia"*, Ostroh. Retrieved from <https://eprints.ua.edu/id/eprint/9383> [in Ukrainian].
14. Butkov, O. I. (2023). Konstytutsiino-pravovi zasady provedennia hromadskykh obhovoren v Ukraini [Constitutional and legal principles of public discussions in Ukraine: dissertation for the degree of Doctor of Philosophy: specialty 081 – law] (PhD dissertation). Retrieved from <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/12/dysertacziya-butkov-oleg-1.pdf> [in Ukrainian].
15. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: dated 28.06.1996 No. 254k/96-VR: as of 1 Jan. 2020]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-bp#Text> [in Ukrainian].
16. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava: Pakt Orh. Obiednanykh Natsii vid 16.12.1966 [International Covenant on Civil and Political Rights: Covenant of the United Nations of 16.12.1966: as of 19 Oct. 1973]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text [in Ukrainian].
17. Pravdiuk, A. (2022). Elektronna demokratiia (kraudsorsynh) yak element suchasnykh prav hromadian [E-democracy (crowdsourcing) as an element of modern citizens' rights]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii – Scientific innovations and advanced technologies*, (3), 85–97. Retrieved from [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3\(5\)-85-97](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3(5)-85-97) [in Ukrainian].

18. Pro publichni konsultatsii: Zakon Ukrainy vid 20.06.2024 № 3841-IX [On public consultations: Law of Ukraine dated 20.06.2024 No. 3841-IX]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text> [in Ukrainian].

19. Hryhoruk, V. O. (2025). Partysypatyvna demokratiia v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy v umovakh viiny [Participatory democracy in Ukraine: Challenges and prospects in wartime]. *Aktualni problemy publichnoho upravlinnia ta prava – Current problems of public administration and law*, (pp. 37–43). Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka. Retrieved from <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/16790> [in Ukrainian].

20. UPLAN. (2024, November 21). *Pliusy y minusy ukhalenogo Zakonu “Pro publichni konsultatsii”* [Pros and cons of the adopted Law “On public consultations”]. Retrieved from <https://uplan.org.ua/news/plyusy-j-minusy-uhvalenogo-zakonu-pro-publichni-konsultacziyi/> [in Ukrainian].

21. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakoniv Ukrainy shchodo narodovladdia na rivni mistsevoho samovriaduvannia: Zakon Ukrainy vid 09.05.2024 № 3703-IX [On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding Democracy at the Level of Local Self-Government: Law of Ukraine of 09.05.2024 No. 3703-IX]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3703-20#Text> [in Ukrainian].

22. Hromady.org. (2024, May 14). *Narodovladdia u hromadakh: kliuchovi aspekty novoho zakonodavstva* [People’s rule in communities: Key aspects of the new legislation]. Retrieved from <https://hromady.org/narodovladdia-u-gromadax-klyuchovi-aspekti-novogo-zakonodavstva/> [in Ukrainian].

23. Pro zvernennia hromadian: Zakon Ukrainy vid 02.10.1996 № 393/96-VR [On citizens' appeals: Law of Ukraine dated 02.10.1996 No. 393/96-VR: as of Dec. 31, 2023]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-bp#Text> [in Ukrainian].

24. United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2024). *UN E-Government Development Index (EGDI)* [Data set]. Retrieved from https://data360.worldbank.org/en/dataset/UN_EGDI

25. United Nations. (2025). *Ukraine – Country information*. UN E-Government Knowledgebase. Retrieved from <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine> [in Ukrainian].

26. Artemchuk, O. (2024, September 20). Ukraina — piata kraina u sviti za rivnem rozvytku tsyfrovyykh derzhavnykh posluh [Ukraine is the fifth country in the world in terms of development of digital public services]. *Ekonomichna pravda*. Retrieved from <https://epravda.com.ua/news/2024/09/20/719589/> [in Ukrainian].